

A NAT-tervezet idegen nyelvek oktatására vonatkozó fejezetének véleményezése

Általános észrevételek

Jelentős pozitívum, hogy a Nemzeti Alaptanterv (NAT) tervezetének szempontrendszerében – a mai pedagógiai elvárásokkal összhangban – a korábbinál lényegesen nagyobb súllyal jelennek meg az élményközpontúság, a tevékenység alapú tanítás, a kooperatív tanulás, továbbá az ön- és társértékelés. Aggasztónak találjuk ugyanakkor, hogy a közoktatásban dolgozó nyelvtanárok többsége úgy véli, hogy ezek következetes alkalmazására nem készült fel.

Fontosnak tartjuk annak meghatározását, hogy pontosan mi a NAT célja, és kiknek szól. Ennek tükrében kell meghatározni, hogy milyen legyen a terjedelme, a részletezettsége és a nyelvezete. A jelenlegi tervezet azt tükrözi, mintha ez a lépés, illetve a dokumentumcél meghatározása, majd ennek következetes alkalmazása kimaradt volna.

Hasonlóan fontos, hogy a végleges változat koherens egységet alkosson. A tervezet szövege azt tükrözi, hogy több szerző erősen eltérő terjedelemben dolgozott, vélhetően a jelenlegi, mintegy 20 oldalasnál lényegesen nagyobb lélegzetű anyagon. A tervezetbe került rövidített változat, jelentős belső aránytalanságokkal, helyenként a megértést nehezítő nyelvezettel terhelt. Mindennek valódi jelentősége van, amennyiben a pedagógiai munkát hosszú távon és ténylegesen meghatározó sarokdokumentum elkészítése a cél.

Fogalmi kérdések, szóhasználat

Javasoljuk két fejlesztési terület elnevezésének, illetve tartalmának átgondolását. A **közvetítés** egy hagyományos nyelvoktatási megközelítést tükröz, melyen a mai nemzetközileg elfogadott fogalomrendszer már túlhaladt, és féltő, hogy ez az elnevezés visszavezeti a tanárokat a fordításhoz annak ellenére, hogy a készségben foglaltak egyértelműen nem ezt fogalmazzák meg. Javasolt elnevezés: *információátadás, információközvetítés*.

Még problémásabbnak tartjuk, hogy a NAT tervezetének készítői **interkulturalitás** címen alapvetően országismereti „eredménycélokat” fogalmazzák meg. A tervezetben sok helyen hivatkozott valós nyelvhasználati kontextus és a kulturális tudatosság kompetenciáinak fejlesztése jegyében érdemben kell bővíteni az eredménycélokat és túllépni a most leírt országismereti kontextuson.

Az 1-4. évfolyamok jellemzőinek leírásában tévesen jelenik meg a „*nyelvi fürdő*” fogalom használata. Ez a fogalom az idegennyelv-oktatásban egyértelműen az „immersion”, azaz rendkívül magas óraszámú, anyanyelvi környezetet szimuláló tanfolyamtípusra vonatkozik, ami szögesen eltér az alsósok órarendjébe iktatott, heti 1-2 alkalommal tartott nyelvráktól. Az alsó évfolyamok nyelvráinak célkitűzéseit – ha szükséges külön elnevezni – a *nyelvi élmény, találkozás a nyelvvel, barátkozás az idegen nyelvvel* kifejezések jobban lefedik.

Tárgyspecifikus észrevételek

Az „eredménycélok” típusai

Problémás megoldásnak tartjuk, hogy az önálló tanulás, a digitális eszközök használata és az interkulturalitás kompetenciái a szövegalkotással, szövegértéssel és az interakcióval egyenértékű „eredménycélként” jelennek meg a tervezetben. Ezeknek a kompetenciáknak be kell épülni a fejlesztési folyamatba és meg kell jelenni a szövegalkotás, szövegértés és interakció „eredménycéljaiban”, ugyanúgy, ahogy a „mindennapi idegennyelv-használatnak” és ezen belül a „kommunikációs stratégiáknak” és a „valós nyelvhasználatnak” is.

Korai nyelvtanulás

A jelenlegi szövegezés nem megengedő a nyelvi foglalkozások 1-2. osztályban való megkezdésével kapcsolatban. Javasoljuk, hogy a szöveg készítői ezt javítsák. Látható, hogy a gyerekek nagy része már a kötelezően előírt életkor előtt megkezdte a nyelvtanulást, amely nem ellenezhető, amennyiben az iskola úgy látja, hogy megvannak erre a feltételei, azaz 1) biztosítani tudja az adott életkori sajátosságokhoz illeszkedő foglalkozásokat, és 2) lehetőséget ad a megkezdett nyelv folytatására a kötelező nyelvtanulás megkezdése után is.

Egyértelmű és szigorú feltételekre van azonban szükség ahhoz, hogy a korai kezdés ne az iskolák közti verseny eszköze legyen, ami aztán elveszti a jelentőségét, amikor megvan az osztályindításhoz szükséges megfelelő gyereklétszám.

Nem kellően lefedett területek

Fontosnak tartjuk, hogy a NAT térjen ki a nyelvi előkészítő évfolyamos képzésre és a kéttannyelvű programra, és ehhez készüljenek kerettantervek is. Javasolunk még kerettanterveket a 3. osztályra, a második nyelvekre minden nyelvből külön, klasszikus nyelvre, szakgimnáziumokban a szakmai nyelv tanítására és a sikeres érettségit követő időszakra (B1 felett és B2 felett).

Az óraszámok újrapozicionálása

Az óraszámok tekintetében nem értünk egyet az óraszám növelés 11-12. évfolyamokra való pozicionálásával. Ebben az időszakban már a diákpopuláció jóval kisebb része tudja ezt igénybe venni, hiszen sokan már nem tankötelesek, és a tanulók közül eddigre sokan sikeres érettségit tesznek, és felmentést kapnak az óralátogatás alól. A tanulási életutak és prioritások tekintetében is célszerűbbnek látszik a többlet órákat a középiskola első két évfolyamára tenni.

A személyes tanulási folyamat eredményességének mérése

Az élő idegen nyelv elsajátításának eredményességét a gyakorlatban is jól alkalmazható hiteles nemzetközi standard – a *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* - teszi objektíven mérhetővé. Jelenleg a tanulók egyéni teljesítményét, saját munkájuk és az oktatási folyamat együttes sikerességét, objektíven és hitelesen csak a közoktatásban eltöltött 12-13 éves folyamat legvégén, a nyelvi érettségi értékeli. Míg 6. és 8. osztályban elvégzett (A1 és A2) mérések adnak némi képet intézményi szinten, e mérések sem jelenlegi tartalmuk (feladatszám, produktív készségek hiánya) sem megvalósításmódjuk miatt nem alkalmasak a tanulók egyéni teljesítményének hiteles, külső mérésére.

Az Alaptanterv *Élő idegen nyelv* fejezetének nyilvánvalóan célkitűzése a közoktatásban folyó idegennyelv-oktatás alacsony hatékonyságának javítása. A NAT tervezete azonban jelenleg nem ad iránymutatást arra nézve, hogy az idegennyelv-oktatási/-tanulási folyamat objektív eredményességével ne 12 (13) tanulmányi év után szembesüljön első alkalommal tanuló, tanár, iskola és szülő egyaránt. Fontosnak tartjuk, hogy a NAT megfogalmazza annak szükségességét, hogy a tényleges tanulói teljesítményt az általános iskolai tanulási szakasz végén (6. ill. 8. osztály) objektív, külső nyelvi mérés tükrözze.

Javasoljuk, hogy a NAT hangsúlyosan rögzítse az iskolaváltáskori folytonosság elvét. A folytonosság egyik eszköze lehetne a fenti, külső nyelvi mérés alapján kiállított nyelvi útlevél.

Javasoljuk, hogy a NAT a 2.3.1. fejezetben (A tantárgy tanításának specifikus jellemzői a 9-12. évfolyamon) térjen ki a B2-szint elérésének lehetőségére, ennek eszközeire az első idegen nyelv tekintetében.

Kerettantervek és tankönyvválaszték

Eredményes oktatási munkát a hazai és nemzetközi kiadók korszerű tankönyveinek megfelelően széles választékával lehet végezni. A tanulócsoportok motiválásában kulcsfontosságú tananyagválasztás lehetőségét nem szabad korlátozni. Fontosnak tartjuk ezért, hogy a NAT szövegében is egyértelműen jelenjen meg: a kerettantervek készítésének és elfogadásának folyamata során a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseknek biztosítaniuk kell a lehető legszélesebb tankönyvválasztékot. Ennek sérülése az oktató munka eredményességében súlyos, azonnali, mérhető kárt okoz.

Az Alaptantervhez kapcsolódó kerettantervek mielőbbi kidolgozását elengedhetetlennek látjuk, mert a tankönyvek fejlesztése és akkreditációja az előbbieik függvénye, a hosszas folyamatnak pedig legkésőbb 2019 tavaszára be kell fejeződnie. 2018-ban számos nyelvkönyv jelenlegi akkreditációja lejár. Ezzel a közoktatásban folyó nyelvoktatás egyetlen biztos eleme, a kielégítő tankönyvellátás súlyosan sérül, és az eredményes nyelvtanulást ellehetetlenítő helyzet jön létre.

A tervezet elvárásrendszerével összhangban levő feltételek megléte

Tanulási környezet

A NAT tervezete szerint *„valamennyi tanteremben biztosítani kell, hogy a tanulók a foglalkozásokon IKT-eszközöket, internetkapcsolatot használjanak.”* Az iskolák jelentős részében azonban az IKT eszköztár elavult, nagyon nehezen kapcsolódnak az internetre, hosszú időt elvesz, míg felállnak a rendszerek. A diákok saját telefonjaikkal gyakran nem csatlakozhatnak az iskolai wifi-hálózatra, mert a rendszer túlterhelődik.

A tervezetben megfogalmazott célkitűzések megvalósításához szükséges feltételek jelenleg nem adóttak, azokhoz komoly informatikai fejlesztésre van szükség. A fejlesztések nem szorítkozhatnak eszközbeszerzésre, azoknak kötelező eleme kell legyen az intézményi IKT-rendszerek testreszabott konfigurációjának kialakítása, majd a folyamatos hardver- és szoftvertámogatás biztosítása.

Az oktatók szakmai felkészültsége és támogatása

A tervezetben több ponton elvárásként jelennek meg a mai hatékony, kommunikatív nyelvoktatás alapelvárásaiként tekinthető korszerű szempontok:

„az idegen nyelvek tanulása-tanítása során szükséges figyelembe venni, hogy az idegen nyelveket a tanulók nem kizárólag a nyelvórákon tanulják... Az önszabályozó, hosszú távon is fenntartható nyelvi fejlődés érdekében elengedhetetlen ezekre a tanórán kívüli tevékenységekre is építeni a nyelvtanításban, ezzel is élővé, valódivá és elérhetővé téve a nyelvtanulási célokat.” (Idegen nyelv, 205.o.)

„A célok megvalósításához szükséges a tanulók nyelvtanulási tapasztalatainak és igényeinek folyamatos feltárása, egyéni különbségeik megismerése és integrálása” (Idegen nyelv, 205.o.)

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a NAT és a kapcsolódó szabályozóeszközök pozitív hatását csak megfelelő keretrendszerben, a tanártovábbképzési rendszer átgondolt, hosszú távú biztosítása mellett, a tanárképzésben történő lényeges módosítások bevezetésével és a tanárok túlterheltségének csökkentésével lehet elérni. Ennek az összefüggésnek a leszögezése és kiemelése a NAT szintjén is indokolt.

A tervezetben megfogalmazott elvárások humán erőforrás-igénye

A tervezet szerint alkalmazandó korszerű oktatási módszerek következetes megvalósítását a nyelvoktató szakma egyöntetűen támogatja. A megvalósítás feltételeinek megteremtéséhez ugyanakkor az intézményi és az oktatáspolitikai szabályozórendszer megfelelő kialakítása szükséges. Az alábbi idézetek csupán kiragadott példák:

„Minden tanulócsoporthoz esetében differenciált pedagógiai megközelítés alkalmazása szükséges. Ezt az elvi alapvetést szolgálja a projektszemlélet, a drámapedagógia alkalmazása a tanulási-tanítási folyamatban, a kooperatív technikák alkalmazása, a különböző osztott csoportokkal, párokkal, illetve egyes tanulókkal egyénenként folytatott tevékenységegyüttes, pedagógiai gyakorlat.” (1.3.3.3. Általánosan alkalmazott differenciált tanulásszervezési módok)

„A nevelési-oktatási szakasz végére a tanuló... életkorának és nyelvi szintjének megfelelő hagyományos és digitális nyelvtanulási forrásokat/eszközöket és mobilalkalmazásokat használ...” (2.2.1 A tantárgy tanításának specifikus jellemzői az 5–8. évfolyamon)

A tervezetben lefektetett számos pozitív, korszerű elvárásnak való megfeleléshez nélkülözhetetlenül szükséges továbbképzési és felkészülési órákereteket biztosítani kell. A tanári kar jelentős része azonban jelenleg nem rendelkezik megfelelő szintű IKT ismeretekkel ahhoz, hogy tanulók számára elérhető eszközöket az órai és órán kívüli tanulási folyamatba hatékonyan integrálni tudja. Hasonlóan, a kooperatív technikák, a projektszemlélet és az érdemi motivációnövelést eredményező differenciált és személyre szabott oktatási technikák hatékony alkalmazása a tanárok széles rétegeinek rendszeres képzését is szükségessé teszi.

Le kell szögezni, hogy a fenti – szakmailag teljes mértékben indokolt – elvárások elengedhetlenné teszik a megfelelő felkészülési órákeret biztosítását. A tervezet korszerű, pozitív elvárásrendszerének megfelelő oktatási gyakorlat a jelenlegi óraszám-szabályozás keretein belül nem valósítható meg.

Miközben nem a NAT feladata a tanári munkafeltételek részletes meghatározása, elengedhetetlennek tartjuk a fentiek egyértelmű lefektetését a közoktatás tartalmi szabályozórendszerének alapidokumentumában. A Nemzeti Alaptantervnek iránymutatást kell adnia a megfogalmazott célokhoz rendelendő erőforrásokkal kapcsolatban is.

Budapest, 2018. október 24.